

**NÂNG CAO NĂNG LỰC THỰC HÀNH, THỰC TẬP
NGHỀ CÔNG TÁC XÃ HỘI VỚI TRẺ EM CÓ HOÀN CẢNH ĐẶC BIỆT
CHO SINH VIÊN NGÀNH CÔNG TÁC XÃ HỘI**

(Qua chia sẻ mô hình phát triển cộng đồng Cầu Hàn)

ThS. Tống Thị Hương¹

Tóm tắt:

Sau quá trình học tập từ kiến thức khối đại cương, cơ sở ngành và kiến thức chuyên sâu; học phần thực hành và thực tập nghề nghiệp được xem là một trong những nội dung rất quan trọng trong chương trình đào tạo hệ cử nhân ngành công tác xã hội. Qua đây, sinh viên có nhiều cơ hội được lựa chọn một số mô hình thực tập nhằm tiếp xúc và làm việc trực tiếp với cơ sở nghề nghiệp trước khi trở thành nhân viên công tác xã hội trong tương lai. Qua bài viết, tác giả sẽ giới thiệu và trình bày một trong những mô hình công tác xã hội giúp sinh viên có thể tham khảo thực tập nghề nghiệp - Mô hình phát triển cộng đồng với nhóm trẻ em có hoàn cảnh đặc biệt.

Từ khóa: Trẻ em có hoàn cảnh đặc biệt, thực tập, công tác xã hội.

1. ĐẶT VẤN ĐỀ

Công tác xã hội là một nghề nghiệp chuyên môn với sứ mạng giảm thiểu những rào cản trong xã hội, hướng đến sự công bằng và bình đẳng trong toàn xã hội. Đây cũng là một trong ngành nghề làm việc chủ yếu với con người thông qua việc thiết lập mối quan hệ trợ giúp. Chính vì lẽ đó, sinh viên học tập thuộc chuyên ngành công tác xã hội cần được trang bị các kiến thức thông qua việc nâng cao năng lực thực tập tại các cơ sở mang tính chất chuyên nghiệp. Bài viết nhằm chia sẻ một số bài học kinh nghiệm trong quá trình hướng dẫn và kiểm huấn sinh viên thực hành, thực tập tại dự án Cầu Hàn; qua đó chia sẻ một số khuyến nghị góp phần nâng cao chất lượng học tập của sinh viên tại các cơ sở thực tập.

---

¹ Giảng viên Khoa Xây dựng Đảng, Học viện Cán bộ Thành phố Hồ Chí Minh

2. NỘI DUNG

2.1. Một số khái niệm liên quan: trẻ em và trẻ em có hoàn cảnh đặc biệt

Theo luật pháp Quốc tế² về Quyền trẻ em quy định "Trẻ em có nghĩa là người dưới 18 tuổi, trừ trường hợp luật pháp áp dụng đối với trẻ em đã có quy định tuổi thành niên sớm hơn". Theo luật pháp Việt Nam, Luật trẻ em³ quy định "Trẻ em là người dưới 16 tuổi".

Luật Trẻ em cũng định nghĩa trẻ em có hoàn cảnh đặc biệt⁴ (HCĐB) là "trẻ em không đủ điều kiện thực hiện được quyền sống, quyền được bảo vệ, quyền được chăm sóc, nuôi dưỡng, quyền học tập, cần có sự hỗ trợ can thiệp đặc biệt của Nhà nước, gia đình và xã hội để được an toàn, hòa nhập gia đình, cộng đồng".

Trẻ em có hoàn cảnh đặc biệt bao gồm 14 nhóm: trẻ em mồ côi cả cha và mẹ; trẻ em bị bỏ rơi; trẻ em không nơi nương tựa; trẻ em khuyết tật; trẻ em nhiễm HIV/AIDS; trẻ em vi phạm pháp luật; trẻ em nghiện ma túy; trẻ em phải bỏ học kiếm sống chưa hoàn thành phổ cập giáo dục trung học cơ sở; trẻ em bị tổn hại nghiêm trọng về thể chất và tinh thần do bị bạo lực; trẻ em bị bóc lột; trẻ em bị xâm hại tình dục; trẻ em bị mua bán; trẻ em mắc bệnh hiểm nghèo hoặc điều trị dài ngày thuộc hộ nghèo hoặc hộ cận nghèo; trẻ em di cư, trẻ em lánh nạn, tị nạn chưa xác định được cha mẹ hoặc không có người chăm sóc.

2.2. Vài nét về mô hình dự án Cầu Hàn

Dự án phát triển xã hội dựa vào cộng đồng Cầu Hàn hay gọi tắt dự án Cầu Hàn là một tổ chức xã hội phi lợi nhuận cấp địa phương trực thuộc sự quản lý của Hội Bảo Trợ Trẻ em TP.HCM tại địa chỉ 45/6 bis Trần Xuân Soạn, P. Tân Thuận Tây, Q 7, TP.HCM. Dự án được cấp phép vào năm 1996 và hoạt động chính thức vào tháng 6/1997 với số lượng nhân viên công tác xã hội từ 3 đến 4 người. Địa điểm văn phòng của dự án trước đây được đặt tại khu vực Mả Lạng dưới chân cầu Hàn (ngày nay là cầu Tân Thuận 2), nơi giáp ranh với quận 8, huyện Bình Chánh và có nhiều tệ nạn xã hội đặc biệt là vấn nạn mại dâm. Sau những năm 1990, nhiều

---

² Theo Công ước của Liên Hợp Quốc về Quyền trẻ em, tại điều 1, Phần I

³ Theo Luật Trẻ em (2016), tại điều 1, chương I

⁴ Theo Luật Trẻ em (2016), tại điều 10, chương I

người dân đang sinh sống tại đây không có việc làm chính thức, họ sống chủ yếu dựa vào công việc hành nghề mại dâm hoặc dốt môi. Đây được xem là phương thức kiếm sống chính của họ. Do vậy trong khoảng thời gian này, nhiều trẻ em và thanh thiếu niên bỏ học theo người lớn làm các công việc trên. Trong một số gia đình, công việc được các thành viên cứ tiếp nối nhau qua các thế hệ. Trước tình hình trên, dự án ra đời với chức năng hỗ trợ cho những người phụ nữ làm nghề mại dâm biết cách sử dụng bao cao su an toàn và khám định kỳ sức khỏe. Một thực tế là tính chất công việc không đem lại sự an toàn lâu dài cho họ, căn bệnh truyền nhiễm HIV/AIDS đã xâm nhập vào cộng đồng ngày càng lớn. Trước vấn đề nhức nhối trên, công an khu vực đã phối hợp với chính quyền địa phương đặt nhiều trụ sở văn phòng dưới chân cầu và những địa điểm khác trên cộng đồng. Nạn mại dâm giảm dần, một số thì chuyển địa bàn hoạt động tới những nơi khác, một số khác đã “hoàn lương” chấp nhận ở lại và làm những công việc kiếm sống khác. Lúc này trên cộng đồng, tồn tại nhiều các vấn đề không chỉ liên quan đến sinh kế của họ, mà tình trạng trẻ em thất học ngày càng đông, tỷ lệ những người nhiễm HIV gia tăng trong cộng đồng. Trong bối cảnh đó, dự án chuyển tiếp sang giai đoạn tập trung hỗ trợ vay vốn cho những người nghèo, gia đình có hoàn cảnh khó khăn trên cộng đồng; kết hợp với công tác tuyên truyền, nâng cao nhận thức cho cộng đồng trước nguy cơ lây nhiễm HIV.

Đến năm 2000, dự án kết hợp với chính quyền địa phương nhằm hỗ trợ cho những trẻ em được đến trường và lớp học tình thương được ra đời. Ban đầu, lớp học là căn nhà tranh cấp bốn và được chính những người nhân viên xã hội dạy học nhằm xóa mù chữ cho những trẻ em bỏ học mà phần lớn đó là con em của những người làm nghề mại dâm hoặc dốt môi trước kia. Chương trình học với trình độ từ lớp 1 đến lớp 5, độ tuổi khác nhau, giờ học sắp xếp linh hoạt, ban ngày hoặc buổi tối phụ thuộc vào những người tham gia lớp học.

Hiện nay, dự án Cầu Hàn tiếp tục được duy trì và không ngừng mở rộng phạm vi ảnh hưởng tới cộng đồng. Đội ngũ nhân sự làm việc với ba nhân viên xã hội, năm giáo viên và mạng lưới tình nguyện viên, cộng tác viên tại một số phường trên địa bàn quận 7. Trong giai đoạn hiện nay, mục tiêu của dự án tập trung vào

các hoạt động nâng cao năng lực cho người dân trên cộng đồng. Cùng với quá trình đô thị hóa, số lượng người di cư từ nhiều tỉnh thành trở về TP.HCM ngày càng lớn. Lúc này, lớp học tình thương với người dạy là những giáo viên tiểu học đã về hưu và hơn 90% học sinh là con em của những người di cư.

Trong suốt chặng đường hoạt động từ 1997 đến nay, dự án Cầu Hàn luôn nhận được sự hỗ trợ của chính quyền địa phương, cơ quan chủ quản Hội Bảo trợ Trẻ em TP.HCM và đối tác tài trợ chính trong thời gian 20 năm hoạt động là tổ chức Terre des hommes Germany (Đức). Trải qua các giai đoạn hoạt động khác nhau, dự án Cầu Hàn luôn đề cao phương pháp giải quyết vấn đề dựa vào nhu cầu cộng đồng và sự tham gia của người dân.

Bên cạnh đó, dự án cũng nhận được sự quan tâm từ các trường trung cấp, cao đẳng và đại học tại TP.HCM trong công tác hỗ trợ đào tạo nghề nghiệp thông qua hoạt động kiến tập, thực hành và thực tập nghề nghiệp hàng năm.

2.3. Tính đa dạng trong sự lựa chọn cơ hội thực hành, thực tập công tác xã hội dành cho sinh viên

Dự án Cầu Hàn được xem là một trong những mô hình tiêu biểu về Phát triển cộng đồng dựa vào nội lực của chính người dân sinh sống trên địa bàn. Hiện tại, các hoạt động được dự án triển khai song song tại địa bàn các khu phố thuộc quận 7 và tổ chức lớp học tình thương tại văn phòng chính.

Tại các khu phố, dự án phối hợp với chính quyền địa phương tổ chức và thực hiện định kỳ hàng tháng các hoạt động như tuyên truyền nâng cao nhận thức cho người dân; tập huấn nhóm nòng cốt bao gồm cộng tác viên và thanh thiếu niên; hỗ trợ dinh dưỡng và y tế cho người có HIV; trợ cấp học bổng cho học sinh nghèo vượt khó; tư vấn học nghề và giới thiệu việc làm và một số hoạt động khác.

Riêng đối với các lớp học tình thương, mô hình này được ra đời và duy trì trong suốt hơn hai mươi năm. Hầu hết trẻ em tham gia lớp học là học sinh có hoàn cảnh khó khăn; nhiều trường hợp trẻ em mồ côi cả cha lẫn mẹ; một số trường hợp trẻ em vừa phải lao động kiếm sống vừa đi học. Lớp học tình thương có 60-70 học sinh/năm và chia thành năm lớp (từ lớp 1 đến lớp 5) với năm giáo viên cộng tác giảng dạy. Lớp học được tổ chức các ngày trong tuần để học văn hóa (theo

chương trình của Bộ giáo dục đào tạo) và học sinh tham gia một số hoạt động ngoại khóa vào cuối tuần.

Với những hoạt động trong thời gian qua, dự án đã đem lại những lợi ích to lớn cho cộng đồng, đặc biệt là trẻ em và gia đình có hoàn cảnh khó khăn. Chính sự bền vững đó đã tạo tiếng vang tới các trường cao đẳng và đại học về đây được tham gia chương trình kiến tập, thực hành và thực tập. Các học phần chính được sinh viên lựa chọn bao gồm: Công tác xã hội (CTXH) với cá nhân, CTXH với nhóm và CTXH với phát triển cộng đồng.

Công tác xã hội với cá nhân, nhằm sử dụng mối tương quan giữa nhân viên công tác xã hội (NV CTXH) và thân chủ (hay đối tượng), mà ở đó người nhân viên sẽ sử dụng các kỹ năng chuyên môn và giúp họ tự tìm ra được vấn đề của mình cần giải quyết. Với vai trò và ý nghĩa của học phần, sinh viên chuyên ngành CTXH hoàn toàn có những điều kiện thuận lợi khi làm việc tại dự án Cầu Hàn. Đó là sự đồng hành trong tương quan 1-1 với trẻ em đang học tại lớp học tình thương; phụ huynh học sinh và những cá nhân khác tại cộng đồng đang hưởng lợi trực tiếp từ dự án.

Công tác xã hội với nhóm, lúc này đối tượng cần trợ giúp không chỉ là cá nhân mỗi thân chủ mà ở đó bao gồm nhiều người cùng chung hoàn cảnh, nhu cầu hỗ trợ. Lúc này NV CTXH cần sử dụng linh hoạt các kỹ năng để giúp mỗi cá nhân trong từng nhóm phát huy những điểm mạnh, tự thay đổi và từ đó họ có thể tự giải quyết các vấn đề. Đây là một trong những học phần thường được các sinh viên ứng dụng thực hành với những nhóm trẻ em đang học tại dự án là chủ yếu; ngoài ra cũng có một số nhóm khác tại cộng đồng như nhóm phụ huynh có con đang học tại lớp học tình thương; nhóm phụ nữ; nhóm thanh niên hoặc nhóm khác tại địa phương được sinh viên tiếp cận.

Công tác xã hội với phát triển cộng đồng, là một trong ba học phần quan trọng nhất của ngành công tác xã hội, luôn đánh giá cao vai trò và sự tham gia của người dân trong việc quyết định thành công khi triển khai các hoạt động từ dự án. Thông qua học phần này, sinh viên sẽ được trực tiếp làm việc tại các khu phố với sự hỗ trợ của đại diện chính quyền địa phương, ban ngành đoàn thể và đặc biệt là

người dân. Hầu hết các hoạt động tại địa phương thường được gắn liền với từng địa điểm cụ thể. Học phần không chỉ giúp sinh viên ứng dụng các lý thuyết vào thực tiễn, qua đó người học có thể nâng cao kỹ năng và học tập từ chính những yếu tố văn hóa của cộng đồng.

Ngoài các học phần trên, sinh viên chuyên ngành CTXH có thể tham gia thực hành một số học phần chuyên sâu khác như Công tác xã hội với trẻ em, Xây dựng và quản lý dự án, Công tác xã hội học đường, Tham vấn tâm lý, Chính sách xã hội ...

2.4. Quy trình tiếp nhận sinh viên và quá trình làm việc tại Dự án Cầu Hàn

Các trường cao đẳng và đại học đang giảng dạy chuyên ngành CTXH thường kết nối làm việc với dự án thành nhiều đợt trong năm học, phụ thuộc vào từng học phần khác nhau. Nhìn chung quá trình đó được chia làm ba giai đoạn chính.

Giai đoạn 1 – Tiếp nhận sinh viên

Yêu cầu ở giai đoạn này sinh viên bắt buộc phải có giấy giới thiệu và đính kèm kế hoạch thực hành/ thực tập của từng học phần. Dự án luôn khuyến khích có sự tham gia đồng hành của các giảng viên phụ trách kiểm huấn từ phía trường nhằm thỏa thuận các điều kiện trong môn học và hỗ trợ sinh viên một cách tốt nhất.

Giai đoạn 2 – Hỗ trợ sinh viên thực hành/ thực tập

Ở giai đoạn này sinh viên làm việc tại dự án thường kéo dài từ 2-4 tháng; kiểm huấn viên tại cơ sở sẽ căn cứ vào kế hoạch làm việc chung và cụ thể hàng tuần để giám sát và trợ giúp sinh viên. Đây là giai đoạn đòi hỏi sinh viên phải làm việc nghiêm túc và ứng dụng các lý thuyết học tập tại trường học. Đồng thời sinh viên phải tuân thủ những nội quy tại dự án và những nguyên tắc nghề nghiệp nhất định. Trong những bước đầu tiên khi sinh viên lựa chọn vấn đề và lập kế hoạch hỗ trợ cũng cần có sự hỗ trợ trực tiếp từ người kiểm huấn, tránh trường hợp sinh viên hiểu sai và làm sai. Sau khi kết thúc trường hợp, sinh viên bắt buộc phải thực hiện quy trình chuyển giao và những hỗ trợ khác cùng thân chủ. Ở giai đoạn này, sinh viên sẽ cần làm việc với kiểm huấn trường và kiểm huấn cơ sở; đồng thời có những kỳ họp lượng giá giữa kỳ và cuối kỳ.

Giai đoạn 3 – Kết thúc và chuyển giao

Giai đoạn này sinh viên sẽ báo cáo kết quả làm việc tại dự án và nhận được sự đánh giá từ phía trường, cơ sở tiếp nhận sinh viên. Sau khi các kết quả thực hành/thực tập được công nhận, sinh viên được nhận giấy chứng nhận thực hành/thực tập tại dự án Cầu Hàn.

2.5. Một số kết quả từ quá trình đào tạo sinh viên ngành công tác xã hội tại dự án Cầu Hàn

Từ khi thành lập đến nay, dự án trải qua nhiều giai đoạn và đạt được những thành tựu to lớn, hướng đến nâng cao năng lực bền vững cho cộng đồng. Một trong những đóng góp quan trọng của dự án là đồng hành cùng các cơ sở giáo dục trong quá trình đào tạo sinh viên ngành công tác xã hội. Từ đó giúp các em trở thành nhân viên công tác xã hội chuyên nghiệp trong tương lai.

Năm 2000 đến nay, hàng năm dự án đón nhận từ 20 đến 35 sinh viên thực hành hoặc thực tập. Đến thời điểm hiện tại, dự án đã hỗ trợ đào tạo tại cơ sở cho khoảng 500 sinh viên từ các trường cao đẳng, đại học tại Thành phố Hồ Chí Minh. Quá trình thực hành/thực tập tại dự án được xem là môi trường thuận lợi giúp sinh viên được trải nghiệm thực tiễn, vận dụng lý luận vào thực tế tại cộng đồng; xây dựng động cơ nghề nghiệp và có định hướng việc làm cụ thể sau khi tốt nghiệp.

3. KẾT LUẬN & MỘT SỐ KHUYẾN NGHỊ

Công tác xã hội là một nghề làm việc trực tiếp với con người và đóng vai trò quan trọng trong tương lai. Nhằm góp phần nâng cao năng lực thực hành, thực tập công tác xã hội với trẻ em có hoàn cảnh đặc biệt cho sinh viên cần đảm bảo những điều kiện sau:

Thứ nhất, cần phát triển và duy trì mạng lưới thực hành, thực tập công tác xã hội tại Thành phố Hồ Chí Minh và một số tỉnh lân cận như Đồng Nai, Bình Dương, Bình Phước, Long An.

Thứ hai, cần đẩy mạnh công tác truyền thông về vai trò, vị trí của một người nhân viên công tác xã hội chuyên nghiệp; những cơ hội việc làm của sinh viên sau khi ra trường. Tránh tư tưởng nhầm lẫn công tác xã hội là hoạt động từ thiện, ngăn

hạn; từ đó nâng cao vị thế của sinh viên ngành công tác xã hội đang học tập tại các trường đại học.

Thứ ba, trong môi trường đại học cần sử dụng phương pháp giảng dạy lý thuyết có ứng dụng thực hành; nhằm giúp sinh viên có định hướng học tập và sử dụng thành thạo các kỹ năng. Tránh trường hợp khi sinh viên đi thực hành hoặc thực tập không thể áp dụng những kiến thức trước đó.

Thứ tư, cần hình thành, nâng cao chất lượng và duy trì đội ngũ kiểm huấn viên tại các cơ sở thực hành công tác xã hội nhằm nâng cao chất lượng đồng bộ trong việc hỗ trợ sinh viên học tập đạt hiệu quả cao.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Luật trẻ em, 2016.
2. TS. Bùi Thị Xuân Mai, 2010, “*Nhập môn Công tác xã hội*”, Nxb ĐH Lao động - Xã hội Hà Nội.
3. Dự án Cầu Hàn, Báo cáo hoạt động dự án giai đoạn 2000-2010 & Báo cáo hoạt động dự án giai đoạn 2010-2020.